

Inkeriläisten palumuuton alkamisen juurisyytä etsimässä

Kristiina Häikiö

”Ala tutkia, miten se inkeriläisten palumuutto alkoi!” huudahti minulle keväällä 2015 Siirtolaisuusinstituutin johtaja Ismo Söderling. Poliittisen historian professori Kimmo Rentola oli kirjoittanut jo vuonna 2009 Supon historiaa käsittelevässä teoksessa, että inkeriläisten päästäminen Suomeen olisi hieno teema historian väitöskirjalle. Olin jäänyt eläkkeelle ja pohdin jatkoa vuonna 1994 Helsingin yliopistossa tekemälleni poliittisen historian lisensiaatitutkimukselle, joka käsitteli Suomen pakolaispolitiikkaa Venäjän vallankumouksen jälkeen. Vastasin Söderlingille, että inkeriläisten palumuutto on liian vaikea aihe minulle, se pitää antaa jollekin paremmalle tutkijalle. Mutta hän ei perääntynyt: ”Siinä on kuule niin paljon tutkimista, että sen kun aloitat, kun mukana olleita voi vielä haastatella.”

Saman tien sain Söderlingiltä ohjeet mennä haastattelemaan inkeriläisten palumuutossa avainasemassa työministeriössä ollutta kanslianeuvos Risto Laakkosta. Laakkonen ei halunnut puhua nauhuriini, vaan kertoa vapaasti asiasta kahvikupposen ääressä kotonaan. Lisäksi hän näytti minulle useita inkeriläisten palumuuttoon liittyviä papereita ja antoi niistä minulle joitakin, samoin kuin kirjan, jossa on hänen oma artikkelinsa työvoimakysymyksestä Suomen ja Ruotsin välisissä suhteissa (Laakkonen 1996). Pitkästä rauhallisesta keskustelusta Laakkosen kotona Katajanokalla syntyi kaikissa tekemissäni haastatteluissa hyväksi osoittautunut käytäntö: ei nauhoitusta eikä muuta tekniikkaa kuin muistiinpanovälineet. Se, mitä kukin aiheeni läheisesti tuntenut henkilö vapaasti kertoi tai jätti kertomatta, johti moniulotteista kokonaiskuvaa.

Syksyllä 2015 aloitin Poliittisten, yhteiskunnallisten ja alueellisten muutosten tohtorikoulun. Silloin oli poliittisen historian jatkotutkimusseminaarissa tulevia huippuasiantuntijoita, nykyisiä Ulkopoliittisen instituutin ja ulkoministeriön tutkijoita, kuten Veera Laine ja Kristiina Silvan. Nuoret väitöstutkijat lähettivät professori Rentolan kautta viestiä, että ”tulkoon vaan, kyllä me yksi eläkeläinen keestetään!”

Perusopintojeni aikaan 1970-luvulla ihmeteltiin, kuinka historiantutkimus alkaa tulla niin lähelle nykyaikaa, että ”hirvittää”. Enää ei ihmetellä kuin silloin, jos historiantutkimuksessa puhutaan jo tulevaisuudestakin. Perinteisesti todellisuus on ollut historiantutkijoille aikaa, josta on kulunut vähintään 30 vuotta. Inkeriläisten paluumuutto on jo mahdollista hahmottaa yhtenäisenä ilmiönä, jolla on alku ja loppu. Tutkimukseni keskittyy siihen, kuinka tämä Suomen historiassa poikkeuksellinen ilmiö lähes huomaamatta alkoi vuonna 1988 ja miksi se vuonna 1990 alkoi nopeasti laajentua.

”Parempi ymmärtäminen johtaa parempaan selittämiseen”, sanoi Jussi Pakkasvirta Helsingin yliopiston uusien professoreiden juhluuennossaan toukokuussa 2016. Samassa tilaisuudessa kansleri Thomas Wilhelmsson muistutti, että yliopiston arvokatalogin ytimessä ovat tieto ja totuus. Päättelyprosessini keskeisiä premissejä on, että totuus ja valhe, oikea ja väärä ovat olemassa. Totuus ei sijaitse kahden vastakkaisen näkemyksen puolivälissä, vaan sitä kohti on hellittämättä pyrittävä.

Emeritusprofessori Eero Huovinen (2020, 17) on kannustanut yliopistotyössä olemaan kriittinen minäkeskeisiä asenteita kohtaan ja tulleet vakuuttuneeksi, että ”totuus on enemmän kuin minun oletukseni totuudesta”. Tutkimusta ohjaa globaali kehitys, jonka nykytekniikka mahdollistaa. Omat tutkimustulokseni eivät ole lopullinen totuus siitä, miten inkeriläisten paluumuuttoon johtanut päätöksenteko Suomessa eteni. Tieteen tunnusmerkki on, että lopullisia totuuksia ei ole, vaan tiedettä on sellainen, minkä voi todistaa vääräksi.

Tutkimukseni on kuvaus Suomen ja sen johdon kyvystä tehdä tärkeitä ulko- ja turvallisuuspoliittisia päätöksiä ajallaan. Päätösten arvostelu alkoi heti, kun paluumuuton salliminen tuli tietoon. Tutkimuksessani kerrotaan tästä kritiikistä, joka liittyy oleellisesti tapahtumien kulkuun. Inkeriläisten paluumuuton hallinnollinen toteutus oli hataraa mm. siksi, että Suomeen suuntautuvasta maahanmuutosta oli vain vähän kokemusta sotien jälkeen. Asiat olivat useiden ministeriöiden ja niiden alaisten keskushallintojen vastuualueella.

Mutta esitettyyn arvosteluun osallistuminen ei kuulu historiantutkimukseen. Tutkijan rooli eroaa virkamiehen, ulkopoliitikan tekijän ja päättäjän roolista, vaikka he toimivat samojen tietojen pohjalta. Tutkijan tehtävä on analysoida suuria linjoja sekä yrittää ymmärtää ja selittää asioita. Tehtävänä ei ainakaan ensisijaisesti ole etsiä ratkaisuja tai kritisoida tehtyjä valintoja. Jos tutkija sen tekee, hän toimii tavallisena kansalaisena.

Kertoopa väitöskirjani aiheen kenelle tahansa, on vastakommentti lähes poikkeuksetta: ”Ai se, kun Koivisto kutsui ne Suomeen?” Presidentti Mauno Koiviston ”tunnetussa televisiopuheessaan” Neuvostoliitossa asuneille inkerinsuomalaisille huhtikuussa 1990 esittämä ”kutsu” muuttaa Suomeen elää inkeriläisten paluumuuton alkumyyttinä. Eino Jutikkalan oppi historiantutkimuksesta myyttien murtajana osoittautui todeksi jo tutkimustyöni alkumetreillä, kun Ylen arkistossa ilmeni, ettei Koivisto ole mitään tv-puhetta tästä asiasta koskaan pitänyt.

Professori Lauri Honko kysyi vuonna 1989 järjestetyssä Inkerin tutkimuksen seminaarissa: ”Miten tutkia Inkeriä tänään? Miten tavoittaa maa, joka on, mutta jota ei ole?” Paluumuuttoon johtanutta päätöksentekoa ymmärtääkseen on välttämätöntä tuntea Inkerinmaan ja inkeriläisten historian kietoutuminen Ruotsi-Suomen historiaan. Se, miten ja millaisissa historian vaiheissa suomalaisia aikoinaan Inkerinmaalle muutti, se kuinka läheiset yhteydet suomalaisilla sinne autonomian ajalla oli ja se, miten inkeriläiset suomalaisuutensa neuvostoajalla säilyttivät, on perustelu sille, että inkeriläisiä voitiin vielä 370 vuotta lähtönsä jälkeen kutsua ulkosuomalaisiksi.

Jatkosodan päättymisen jälkeen inkeriläiset olivat suomalaisten näkökulmasta neljä vuosikymmentä teillä tietymättömillä. Siksi valtaosalle suomalaisista oli yllätys, kun Neu-

vostoliiton alkaessa 1980-luvun lopussa hajota, inkeriläisiä ilmaantui ensin uutisiin, sitten työtovereiksi ja naapureiksi. Inkerinmaan ja sen suomenkielisten asukkaiden historia oli vuoden 1917 jälkeen koko Neuvostoliiton olemassaolon ajan vaiettu asia vuoteen 1987 asti. Kertomatta jättäminen on yksi tapa hallita menneisyyttä ja aktiivinen unohtaminen oli ollut monelle inkeriläisellekin ainoa tapa selvitä menetyksistä.

Olin paluumuuton alkaessa päässyt seuraamaan tapahtumia lähietäisyydeltä ja luulin tietäväni asiasta paljonkin. Nyt yli kuuden vuoden tutkimusurakan jälkeen tiedän, että minulla oli ollut suunnilleen mehupillin laajuinen näkökenttä siihen, kuinka kaikki todellisuudessa tapahtui.

Väitöskirjassani osoitan ja perustelen syyn siihen, miksi presidentti Koivisto kertoi 10.4.1990 medialle, että Suomi oli päättänyt kohdella Neuvostoliiton inkeriläisiä paluumuuttajina. Syy oli se, että Viron ja Venäjän välille kaavailulle inkeriläisten autonomiselle alueelle toivottiin Suomen tukea. Lisäksi helmikuussa 1990 Leningradin alueen inkeriläisten johtajat esittivät presidentti Koivistolle ja Suomen hallitukselle näyttävästi Helsingin Sanomien kautta tukipyynnön omalle autonomiasuunnitelmalleen. Ulko- ja turvallisuuspoliittisista syistä Suomi ei voinut tällaista tukea antaa.

Törmäsin presidentti Mauno Koiviston omaan selitykseen paluumuuton alkamisesta vuoden 2017 alussa, kun pääsin tutkimaan aihetta koskevaa laajaa leikekokoelmaa Ylen arkistoon. Suomen Kuvalehden entinen päätoimittaja Martti Backman (2011) oli kirjoittanut helmikuussa 2011 Helsingin Sanomiin omat tietonsa asiasta, koska hänen sanojensa mukaan lehden kirjoituksessa oli ”toistunut yleinen väärinkäsitys inkeriläisten paluumuuton sisältämästä kunniavelan maksusta”.

Backman kirjoitti pyytäneensä vuonna 1998 presidentti Koivistolta haastattelua TV1:n MOT-ohjelmaan inkeriläisten paluumuutosta. Presidentti ei halunnut antaa haastattelua, mutta oli sen sijaan soittanut Backmanille ja kertonut, että kunniavelan alkupiste olivat vuoden 1920 Tarton rauhanneuvottelut. Koivisto (2004, 8, 85) oli kertonut oivaltaneensa asian, kun oli lukenut venäjäksi kaksi kirjaa Neuvosto-Venäjän reuna-alueiden kansallisuuspolitiikasta 1920–1930-luvuilla.¹

Koivisto selvensi Backmanille, kuinka Suomi vaati Tarton rauhanneuvotteluissa inkeriläisille kulttuuriautonomiamia ja Neuvosto-Venäjän silloista heikkoutta hyväksi käyttäen tuli näin tehdessään rohkaiseksi inkeriläisiä kansallisen värin näyttämiseen. Voimansa palauttaneen Neuvostoliiton johtaja Josif Stalin rankaisi inkeriläisiä nationalismista aloittamalla 1930-luvulla ankarat vainot.

Tätä johtolankaa en vielä silloin osannut seurata, koska pidin presidentin roolin tutkimista paluumuuton alkamisessa vähemmän tärkeänä kuin virkamiesten toiminnan tutkimista. Olinhan jo ehtinyt löytää Ylen arkiston nauhoituksista sen, että ”Koiviston kuuluisa paluumuuttopuhe” olikin todellisuudessa vajaan minuutin kestänyt vastaus hänelle TV2:n Ajan-kohtaisessa kakkosessa esitettyyn kysymykseen kansalaisjärjestöjen vaikutuksesta siihen, että Suomi oli päättänyt ottaa vastaan inkeriläisiä paluumuuttajina. Toimittaja kysyi 10.4.1990, oliko kansalaismielipide vaikuttanut siihen, että inkeriläisiä paluumuuttajia oli alettu ottaa Suomeen, ja Koivisto vain lyhyesti totesi:

Eeei... en uskoisi. Tässähän on kysymys verrattain vaatimattomista mittasuhteista – ainakin toistaiseksi. Ehkä sillä on ollut joku vaikutus. Joka tapauksessa kysymys on siitä, että nämä ovat suomalaisia, jotka Ruotsin vallan toimesta aikanaan on sille alueelle siirretty. Esimerkiksi uskonnoltaan ne ovat hyvin vahvasti luterilaisia eivätkä ortodokseja. Niin

että heihin kyllä soveltuvat nämä takaisinmuuttajien kriteerit, vaikka nämä suvut ovat siellä varsin pitkään eläneet. (Yle 2006.)

Myytti presidentin ”televisiopusheesta” paluumuuton alkamisen syynä oli tullut kumotuksi jo tutkimustyöni alkuvaiheessa ja kerroin asian monissa seminaariesitelmissäni.

Sama presidentti Koiviston selitys inkeriläisten laajamittaisen paluumuuton sallimiselle tuli eteeni vuoden 2018 alussa. Petroskoilaisen kulttuurilehti *Carelian* päätoimittaja Robert Kolomainen oli haastatellut Mauno Koivistoa Helsingissä vuonna 2007 Petroskoin televisioon, joka näytti osan haastattelusta vuonna 2017 ohjelmassaan ”Missä sielu asuu?” Se näytettiin Suomessa IRR-TV:ssä tammikuussa 2018, ja pääsin keväällä 2018 IRR-TV:n Keravan studiolla katsomaan ohjelman nauhoituksen.

Kolomainen johdatteli kysymyksensä presidentti Koivistolle inkeriläisten paluumuuton alkamisesta kertomalla sodanaikaisesta evakuoinnista Suomeen. Koivisto jatkoi tästä kertoen:

Saksa eteni hyvin nopeasti aivan Leningradin esikaupunkeihin asti, ja silloin paljolti suomea puhuvia inkeriläisiä joutui Saksan miehityksen alle. Heidä evakuoitiin pois sotatoimialueelta ja silloin heräsi Suomessa kysymys, että tuodaan heidät Suomeen. [- -] Ja sitten kun sota oli päättynyt, heille luvattiin, että he pääsevät kotiin, mihin he eivät päässeet. Siitäkin jäi tällainen maku, että me emme olleet valvoneet heidän etujansa, että he eivät päässeet kotiinsa niin kuin heille oli luvattu silloin kun heidät palautettiin. [- -] Kun sitten Neuvostoliitto oli hajonnut, ja oli kysymys rajojen mahdollisesta uudesta vetämisestä, ja kun oli epävarmuutta Venäjän ja Viron välisestä rajasta, niin minä silloin esitin sen ajatuksen, että myös inkeriläisiä voitaisiin pitää paluumuuttajina. (IRR-TV 2018.)

Tätä tv-haastattelua keväällä 2018 filmiltä kelatessani ajattelin, että iäkäs presidentti oli vuonna 2007 sekoittanut vuodet. Tiedossani oli, että presidentti Koivistolle oli esitelty suunnitelma Viron ja Venäjän rajalle kaavaillusta inkeriläisalueesta vasta maaliskuussa 1991, mutta hän kertoi paluumuuton alkamisesta medialle jo 10.4.1990. Saman ongelman tapahtumien aikajärjestyksestä löysin seuraavaksi Kansallisarkiston Mauno Koiviston yksityisarkistosta. Sinne on sanatarkasti tallennettu mitä eläkkeellä ollut presidentti Koivisto sanoi inkeriläisten paluumuuton käynnistymisen syistä valtioneuvoston kuulemisessa marraskuussa 1998:

Yksi tekijä tässä vielä oli se, että kun Viro tavoitteli itsenäisyyttä, presidentti Arnold Rüütel lähetti minulle terveisiä, että olisi tarpeen, että inkeriläisistä muodostettaisiin puskurivyöhyke Viron ja Venäjän välille. Ja minä lähetin omasta mielestäni hyvin selkeät terveiset, että tämä ei ole ajateltavissa. Kun sitten kävin ensimmäisen kerran Viron itsenäistyttyä Tallinnassa, Rüütel otti tämän neuvottelupöydässä esille. Ja minä luulen, että minun vastaukseni oli tulikivenkatkuinen. Me emme missään tapauksessa pane inkeriläisiä tällomaiseen asemaan. Sanoin, että me olemme ilmoittaneet valmiutemme ottaa heidät Suomeen. Heillä tulisi olemaan samat oikeudet kuin mitä muista pohjoismaista tulevilla paluumuuttajilla. (Mauno Koiviston lausunto valtioneuvoston kuulemisessa 1998.)

Alkuvuonna 2019 Aura Korppi-Tommola kysyi, kuinka tutkimukseni jaksaa. Kerroin innoissani, kuinka ihanaa ja huippumielenkiintoista aikaa vietin arkistoissa. Tähän professori Korppi-Tommola täryytti: ”Äkkiä ulos sieltä arkistosta, muuten et saa ikinä väitöskirjaasi valmiiksi!” En uskaltanut sanoa, että minähän olen vasta aivan alkuvaiheessa... Oikeassahan

tämä ansiokkaita tutkimuksia jatkuvasti julkaiseva professori tietysti oli, mutta sen ymmärtämiseen minulta meni vielä vuosi.

Maaliskuussa 2020 olin vapaa-ajan kodissamme Juvalla ja silloin Suomeen iski korona. Arkistot, kirjastot ja saman tien koko Uusimaa suljettiin. Koin turvallisimmaksi jäädä Juvalla enkä uskaltanut tavata muita kuin pikkulintuja. Oli pakko jatkaa tutkimuksen tekemistä sen aineiston pohjalta, jota olin ottanut pari paperikassillista mukaani tai ehtinyt kerätä koneelleni – aivan kuten professori Korppi-Tommola oli neuvonut. Johtopäätös inkeriläisten paluumuuton äkillisen laajentumisen syystä kirkastui kesän koittaessa ja yllätti minut yhtä paljon kuin luonnon räjähtäminen vihreäksi kahdessa päivässä toukokuun lopussa Juvan ylipitkän ja runsaslumisen koronatalven jälkeen.

Ihmettelin, miksi syy siihen, että presidentti Koivisto kertoi medialle juuri huhtikuussa 1990, että inkeriläisten paluumuutto oli alkanut, oli ollut niin vaikea havaista. Tietoa oli kyllä ollut saatavilla, mutta se oli niin levällään, että yhteyttä oli hankala hahmottaa. Eri lähteistä löytyneet tiedot eivät näyttäneet sopivan yhteen muiden tunnettujen seikkojen kanssa.

Erityisesti ihmettelin Turun Sanomissa helmikuussa 2002 julkaistua juttua, jonka olin tallettanut. Koiviston hyvä ystävä Antti Lehtinen kirjoitti siinä presidentin kertoneen hänelle kaksi eri kertaa saman taustan paluumuuton käynnistymiselle. Soitin Turun Sanomien entiselle päätoimittaja Ari Valjakalle ja hän vahvisti, että Lehtisen tietoihin voi luottaa.

Koivisto oli kertonut elokuussa 1990 Rannikin välittämästä ehdotuksesta pyrkiä muodostamaan Viron ja Leningradin välissä olevalle Inkerinmaalle autonominen alue. Lehtinen (2002) kirjoitti: ”Koiviston mielessä oli varmasti ollut tv-haastattelua huhtikuussa antaessaan hänen nelisen viikkoa aikaisemmin käymänsä keskustelu inkeriläisten tilanteesta Arnold Rütölin viestintuojana toimineen Erkki Rannikin kanssa.” Tutkimusongelma oli, että Rannik esitteli asian presidentille vasta maaliskuussa 1991. Mauno Koiviston arkistossa on dokumentteja Rannikin vierailuista presidentinlinnassa. Ensimmäinen oli maaliskuussa 1989 ja toinen 14.3.1991 Viron itsenäisyyskamppailujen aikaan.

Päivämäärän 10.4.1990 jälkeisestä tapaamisesta, josta ei ole jäänyt arkistodokumentteja, Koivisto kertoo omissa muistelmissaan:

Baltia, kevät 1990. Tapasin vanhan virolaistuttavani Erkki Rannikin jälleen huhtikuussa. Totesin, että on huonoa lähteä hakemaan apua kovin kaukaa ja rakentaa sen varaan tulevaisuutta. Toivoin, että Rannik kotiin palattuaan ottaisi yhteyttä Rütöliin tai Toomeen ja selostaisi käymäämme keskustelua. Annoin hänelle mukaan puhtaaksikirjoitetun selostuksen keskustelustani huhtikuun 10. päivänä ulkomaantoimittajien kanssa. (Koivisto 1995, 323.)

Koivisto ei muistelmissaan kerro, että olisi tavannut Rannikin myös muutamaa viikkoa aikaisemmin, mutta se on mahdollista, koska hän kirjoittaa tavanneensa Rannikin ”jälleen” huhtikuussa. On myös mahdollista, että Rannik oli kertonut Koivistolle suunnitelmasta perustaa Inkerin autonominen alue jo vuoden 1989 tapaamisessa.

Kun keväällä 2020 tutkin koneellani ollutta aineistoa, huomasin, että edellä kertomani syy laajamittaisen paluumuuton käynnistymiseen oli itse asiassa kerrottu minulle jo aivan tutkimukseni alkuvaiheessa. Haastattelin 26.2.2016 paluumuuton alkamisesta Inkeri-liiton toimistossa Pietarin Puškinskaja-kadulla merkittävää inkeriläisvaikuttajaa Wladimir Kokkoa. Hän sanoi silloin monen muun asian lomassa näin: ”Arvo Survo yrityksi ajaa asiaa Inkerin autonomiaa jalat irti maasta. Piti järjestää joku pienempi Inkerin autonominen alue rajaseudulle

Suomen tai Viron rajalle”. Kokko jatkoi: ”tällä saattoi olla tietty vaikutus Neuvostoliiton ja Suomen viranomaisiin, koska aluemuutoksia pelättiin Neuvostoliitossa ja Suomessa. Sillä, että Arvo Survo ajoi asiaa, saattoi olla KGB:hen vaikutus.” (Kokko 26.2.2016.) Wladimir Kokko oli ollut tapahtumien aikaan NKP:n jäsen ja oletettavasti tiesi Moskovan näkemykset tällaisista suunnitelmista. Jatkoksi Kokko mainitsi, että Armas Virolainen oli silloin Leningradin hallinnossa.

En ymmärtänyt asiasta helmikuussa 2016 mitään enkä sitä, miten tällainen asia voisi liittyä inkeriläisten paluumuuttoon Suomeen. Onneksi olen haastatteluja tehdessäni kirjoittanut ylös kaiken, mitä minulle kerrotaan. Kun myöhemmin mainitsin Arvo Survolle, että Kokko kertoi hänen ajaneen inkeriläisten kulttuuriautonomista aluetta ”jalat irti maasta”, Arvo vastasi iloisesti: ”niinhän minä ajoinkin!” Usko Neuvostoliiton muutoksen voimaan oli vuonna 1990 niin suuri, että kaikki näytti olevan silloin mahdollista myös inkerinsuomalaisille.

Joulukuussa 1989 Kelton seurakunnan nuoret olivat kuitenkin lähettäneet Suomeen tällaisia terveisiä: ”Toivomme, että uudet tuulet voisivat jatkua, mutta emme ole varmoja, että niin tapahtuu. Nyt kun on mahdollisuus kokoontua, on uskoa vahvistettava, että jaksaisimme myös sitten, jos tulee vaikeat ajat.” (Ekola 1989). Osa näistä nyt viisikymppisistä inkerinsuomalaisista seuraa viime vuonna alkaneita vaikeita aikoja Keltossa, osa paluumuuttajina Suomessa.

Kun koronarajoitusten ja lähestymiskieltojen helpotuttua uskalsin vihdoinkin naamioituneena mennä poliittisen historian laitokselle, tapasin tuntemattomiksi naamioituneet professorini Pauli Kettusen ja Kimmo Rentolan. Jännittyneenä odotin, mitä he sanovat yksinäisyydessä syntyneistä tutkimustuloksistani, jotka olin heille lähettänyt. Professorit tuumivat, että tärkeää ja mielenkiintoista uutta tietoa, mutta aivan liian paljon – tästä on pakko tehdä kaksi kirjaa! Ensin väitöskirja ja heti sen jälkeen tietokirja.

Suomalainen tiede on tänä päivänä kahden tulen välissä. Tieteen kansainvälisyys on tärkeää, ja paine englanniksi julkaisemiseen suuri, mutta kansainvälisyyden korostaminen heikentää sellaisen tiedon tuottamista, jolla on erityistä kansallista merkitystä. Lennart Meri piti viron kieltä oman maansa itsenäisyyden keskeisenä tekijänä.

”Mielestäni hyvän suomalaisen kielellisen asiaproosan kirjoittaminen on suomenkieliselle Suomen kansalaiselle sopiva tehtävä”, totesi professori Simo Knuutila Suomen kirkkohistoriallisen seuran juhlaseminaariesitelmässään 25.11.2016. Teemu Keskisarjaa mukaillen, epäselvyyksille ei ole tarvetta Suomen historian kaltaisessa aiheessa.

Koen suomen kielen käyttämisen erityisen tärkeänä tutkimusaiheestani johtuen: Inkerinsuomalaiset säilyttivät vuosisatojen ajan suomen kielen, vaikka se usein merkitsi heille hengenvaaraa. Yksi suomen kielen lukemattomista kauniista sanoista on ’valtioviisas’. Maatamme on itsenäisyytemme ajan vaikeimmissa käänteissä siunattu valtioviisailla presidenteillä.

VTM Kristiina Häikiön poliittisen historian alaan kuuluva väitöskirja *Paluumatkan mutkat: Inkeriläisten paluumuuton alkaminen ja laajeneminen Neuvostoliiton hajoamisen aikaan* tarkastettiin 16.12.2022 Helsingin yliopiston valtiotieteellisessä tiedekunnassa. Vastaväittäjänä toimi professori Kari Alenius (Oulun yliopisto) ja kustoksena professori Juhana Aunesluoma. Väitöskirja on ladattavissa osoitteessa: <<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-8785-7>>.

Viitteet

1 Inkeriläistaustaisen M.M. Korosen teos *Lenin i Finljandija* (1977) ja V.M. Holodkovskin vuonna 1978 suomeksi ilmestynyt teos *Suomi ja Neuvosto-Venäjä 1918–1920*.

Lähteet

- Backman, Martti (2011), Kunniavelka inkeriläisille syntyi Tarton rauhaa neuvoteltaessa. *Helsingin Sanomat* 9.2.2011.
- Ekola, Hanna (1989), Keltossa Inkerinmaalla kodin ovet avautuvat joulukirkkoa varten. *Sanansaattaja* 51–52/21.12.1989.
- Huovinen, Eero (2020), *Äitiä ikävä*. Helsinki: WSOY.
- IRR-TV 2018, Presidentti Mauno Koiviston haastattelu vuonna 2007 osana Petroskoin TV:n ohjelmaa *Gde živjot duša*. Esitetty 31.1.2018 IRR-TV:ssä suomennettuna nimellä *Sydämeni koti*.
- Koivisto, Mauno (1995), *Historian tekijät. Kaksi kautta II*. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Koivisto, Mauno (2004), *Itsenäiseksi imperiumin kainalossa. Mietteitä kansojen kohtaloista*. Helsinki: Tammi.
- Kokko (2016), Wladimir Kokon haastattelu 26.2.2016.
- Laakkonen, Risto (1996), Finländare på den svenska arbetsmarknaden efter andra världskriget – arbetskraftsfrågan i finsk-svenska relationer. – *Finnarnas historia i Sverige: Tiden efter 1945*. Red. Jarmo Lainio. Helsingfors: SHS & Nordiska Museet.
- Lehtinen, Antti (2002), Inkeriläisiä tuettava heidän kotiseudullaan. *Turun Sanomat* 24.2.2002.
- Mauno Koiviston lausunto valtioneuvoston kuulemisessa 1998. Mauno Koiviston yksityisarkisto. Kansio 333: 2002/I MK. Henkilökohtaista, haastattelut, keskustelut, puheet, inkeriläiset, virallinen kirjeenvaihto. Kansallisarkisto.
- Yle (2006), Presidentti Mauno Koiviston kommentti inkeriläisistä. *Elävä arkisto*. <<https://yle.fi/aihe/artikkeli/2006/11/02/presidentti-mauno-koiviston-kommentti-inkerilaisista>>.